

Samenvatting

Deze studie onderzoekt de sociale wereld van verzoening en genezing na afloop van de langdurige Mozambikaanse burgeroorlog. Met behulp van een multidisciplinaire benadering (sociologie, geschiedenis, rechtsantropologie, medische antropologie en internationaal recht), gaat dit onderzoek na hoe verzoening en genezing zich ontwikkelen teneinde een vernielde sociale wereld te herstellen. Onderzocht worden de oordelen van de geweldslachtoffers aangaande potentiële bijdragen van de diverse vormen van overgangsrecht aan het schadeloosstellen van oorlogsmisdaden, maar ook de bijdragen van de landbouw cycli en het traditionele recht aan verzoening en van genezingspraktijken aan herstel van gezondheidsproblemen.

Het uiteindelijke doel van dit boek is om helder te maken op welke wijze diverse vormen en soorten van sociaal handelen die besloten liggen in processen van verzoening en genezing, een bijdrage leveren aan de wederopbouw van de sociale werkelijkheid, vrede en sociale stabiliteit in Gorongosa, een regio gelegen in centraal Mozambique. De studie toont aan dat temidden van de verschrikkelijke en vaak onbeschrijflijke sociale ontworteling en materiële vernieling, gevoegd bij de naoorlogse politieke cultuur van ontkenning, overlevenden in Gorongosa er in geslaagd zijn om vrede en stabiliteit te scheppen door de cycli van onrecht en onaansprakelijkheid te doorbreken, oorlogswonden te helen, en vrede te sluiten met voormalige vijanden.

De studie vangt aan met een onderzoek van bestaande, internationale literatuur die zich richt op overgangsrecht na oorlogsgeweld, en haar bijdragen aan verzoening en genezing van slachtoffers - personen, gezinnen, families en hele gemeenschappen - zoals dit wereldwijd gestalte gekregen heeft. De resultaten van deze literatuurstudie leiden tot het formuleren van vragen betreffende het empirisch onderzoek naar overgangsprocessen zoals die zich op het platteland van Mozambique recentelijk hebben afgespeeld. Een zorgvuldige analyse van de lokale dynamiek van de oorlogsstrijd en het oorlogsgeweld toont duidelijk de onhoudbaarheid van de begrippen “oorlogsfront” en “thuisfront” aan. Het extreme geweld van strijders uitgeoefend op burgers die in het oorlogsgebied woonden, ging ver over de grenzen van wat draaglijk is.

Het proces van de wederopbouw van de sociale wereld in Gorongosa wijst op tradities en menselijke vermogens die in staat zijn om vernietiging en lijden ten gevolge van oorlog te boven te komen. We spreken hierbij over een cultuur van geïnvolveerdheid

zoals die waarneembaar is in de processen van verzoening en genezing. Deze betrokkenheid bestaat vooral uit het door oorlogsoverlevenden beoordelen en gebruik maken van de lokaal beschikbare hulpbronnen voor verzoening en genezing. Deze hulpbronnen wortelen in de (sociaal) geografische omgeving van Gorongosa, die een specifieke (landbouw)economie deed ontstaan, als mede in de sociaal-culturele en politiek-juridische praktijken die in dat gebied de basis vormden voor het sociaal kapitaal van de regio.

De centrale karakteristieken van de genoemde hulpbronnen wijzen erop dat de mensen in Gorongosa in een uiterst complex ecologisch systeem van wederkerige relaties en wederzijdse afhankelijkheden leven. Deze kunnen of beperkingen representeren, of het potentieel voor het volledig benutten van de beschikbare hulpbronnen. Het is deze opmerkelijke combinatie van zowel aanwezigheid als toegankelijkheid van hulpbronnen met hun toepassingsmogelijkheden die een opnieuw functionerende gemeenschap mogelijk heeft gemaakt. Vanuit dit gezichtspunt verleggen de beschreven ontwikkelingen in Gorongosa de grenzen van ons huidige begrip van de menselijke capaciteit tot verzoening en genezing na afloop van wrede burgeroorlogen. In het slot van deze studie worden de theoretische en praktische implicaties van de gevonden resultaten gepresenteerd.